

[B] **DE SIDDERROG. PIET GERBRANDY MAAKT
POËTISCHE AMBITIE WAAR**

Ik vond Piet Gerbrandy tot nu toe een bijzonder fascinerende, maar vooral een bijzonder moeilijke en daarom ook wel een vermoeiende dichter. Neologismen, archaïsmen, een consequent afstandelijke toon, het gebruik van een heel arsenaal aan (klassieke) stijlmiddelen en retorische trucs, en een grote dosis geleerde verwijzingen zorgden voor een groot betekenispotentieel en een grote densiteit. Tegelijk leek de dichter voortdurend op zoek naar een geschikte vorm. In *Drievuldig feilloos vals* (2005) nam hij onder de gedichten regels (uit liedjes, literaire teksten, ...) op die in interactie gingen met de verzen; in *Krang en zing* (2006) en *Vriendinnen* (2008) stonden de titels van de gedichten onder aan de bladzijde, waardoor die plots heel anders gingen functioneren; in *Smijdlige witheid* (2011) experimenteerde hij met lange prozagedichten. Dat totale uitputten van de mogelijkheden van de poëzie zorgde nu en dan wel eens voor uitputting bij de lezer.

In zijn nieuwe bundel, *Vlinderslag*, die zich voordoet als een synthese van alle genoemde experimenten, lijkt Gerbrandy naar een soort evenwicht te streven. Dat blijkt al uit de opbouw ervan. De kern vormt een (gefingeerde?) laatantieke dialoog tussen twee Romeinse dichters over de stand en de functie van de poëzie. Die – letterlijk – centrale positie in de bundel heeft uiteraard poëtische implicaties, zeker als je weet dat de aanhef handelt over het gebrek aan grote dichters. Met de vragen die worden gesteld (“Ontbreekt het de jongeren aan energie of opleiding? Wordt literaire ambitie door de elite niet meer op waarde geschat?”) neemt Gerbrandy – wiens poëzie juist getuigt van een grote kennis van de literaire traditie en techniek, en het uitschreeuwt van ambitie – een positie in. Daaromheen zijn cycli geplaatst die, op één na, bestaan uit beurtelings een prozagedicht en een lyrisch gedicht. Naar die afwisseling verwijst de ondertitel *Een beurtzang*. Elk van de gedichten wordt gevolgd door een cursief gezet zinnenetje – veelal geplukt uit een zakelijke of politieke context – dat schijnbaar niets met de hoofdtekst te maken heeft, maar er wel op ingrijpt. Dat alles maakt van *Vlinderslag* een niet minder complexe bundel dan Gerbrandy’s voorgaande, maar de puzzelstukjes

vallen hier zo precies in elkaar dat al die compositie-
rische overdaad en literaire techniek niet
geforceerd overkomen.

Nog steeds zijn de lyrische gedichten weerbarstig,
voornamelijk vanwege het veelvuldige gebruik van de
juxtapositie. Dat gebrek aan voegwoorden werkt
betekenisverruimend, maar dat de dichter weigert de
verbanden tussen de zinnen/zinsdelen (vast) te
leggen, zorgt er ook voor dat je als lezer een stukje de
woestijn wordt ingestuurd. Het is een fenomeen waar
Gerbrandy in *Vlinderslag* overigens de cyclus
'Voegwoorden' aan wijdt. Daarin wordt telkens
hetzelfde onderzocht, namelijk het al of niet lekker
slapen. Afhankelijk van het voegwoord (en, dus,
maar, ...) ziet de nachtrust er anders uit, wat per
gebruikte conjunctie een beschouwing oplevert over
de kracht ervan. De prozagedichten zijn dankzij de
narratieve lijn een stuk toegankelijker. Per afdeling
vertellen deze een verhaal, bijvoorbeeld over de zee of
over een treinreis, en dat doen ze in heldere
bewoordingen en op bijzonder analytische wijze. Nu
en dan levert dat onpoëtische poëzie op, zoals in dit
fragment: "We zouden nu onze geslachten in elkaar
kunnen koppelen om ritmisch de lofzang op het
zijnde te voltrekken maar door lofzang te worden
zouden we eerst onszelf en vervolgens elkaar
verliezen." In deze gedichten is een observator aan
het woord die niet alleen heel nauwkeurig vastlegt
wat er gebeurt, maar dat in de verwoording zo
ontleedt dat het sterke beelden oplevert. Gerbrandy
zoekt vreemde, gewrongen manieren van uitdrukken
om de veelkantigheid beter tot uiting te laten komen.
Hoeveel rijker en genuanceerder is bijvoorbeeld het
geciteerde fragment dan de mededeling "we zouden
seks met elkaar kunnen hebben". Of hoe gekunstelde
taal – poëzie – nauwkeuriger vat wat er aan de hand is
en de ervaring kan verrijken.

De onthutsende kracht van deze bundel is dat de
gezochte formuleringen je uit je verstarde manier van
kijken én spreken halen, en aanleiding geven tot
overpeinzingen die aan het metafysische raken.
Zelden kwam ik een mooier gedicht over de zee tegen
dan in deze bundel. Het is nochtans een haast
kinderlijke bespiegeling over eb en vloed, op z'n
Gerbrandy's bestaande uit een loutere opsomming,
maar het raakt treffend het mysterie. De slotparagraaf
luit: "Is eb een soort spijt van het vloeiden. Vloeit het
water terug in zichzelf omdat het aan wal niet beviel.

Vloed is niet zonder risico. Het water kan zich
verliezen. Schuim rest van de ontmoeting met het
land. Wind blaast het schuim uiteen en het verdampt."
Het is een van de vele prozagedichten in deze bundel
met de werking van "de sidderrog", die ter sprake
komt in de centrale cyclus en waarover de Romeinse
dichter Claudianus een poëticaal gedicht schreef. Deze
vis heeft volgens hem de kracht "lam te leggen wie zij
aanraakt" en belichaamt daarmee "een wezenlijk
aspect van het dichterschap". Dat Gerbrandy zo'n
sidderrog is, blijkt ook uit tal van lyrische gedichten in
Vlinderslag, zoals dit prachtige vers – een hedendaagse
variant van Horatius' 'Gulden middenweg' – waarin
gewaarschuwd wordt voor al te grote extremen:

Daar dippen je nekken kunnen
kies voor heuvelloos landschap
waar grip geen stand houdt je tongval
zich wijselijk open voor uitzicht.

[...]

Verlies je niet in spoedig zich
doven zullende haarsteden.
Verlief je niet in gulle dijen
van wie leeg bloedt als de
vloksneeuw valt.

In deze bundel bereikt de dichter wat hij beschrijft in
het poëtische slotgedicht van de eerste cyclus:
"Zinnen schrijven waarvan je alleen de boventonen
hoort. Waarvan de afzonderlijke woorden tijdens het
lezen zonder geheel onhoorbaar te worden de
specerijen in de stoofpot zijn. De knechten van de
renner in het geel. Handvatten voor het ongrijpbare."
Het gaat niet om het woordspel of om de poëtische
trukendoos (die in vorige bundels misschien nog te
veel aandacht opeisten) – dat zijn slechts de
middelen om een hoger doel te bereiken, en dat
blijkt niet minder dan "het ongrijpbare". Gerbrandy
spreidt in *Vlinderslag* heel wat pretentie tentoon,
maar hij maakt zijn ambitie dubbel en dwars waar.

CARL DE STRYCKER

PIET GERBRANDY, *Vlinderslag*. Een beurtzang, AtlasContact,
Amsterdam/Antwerpen, 2013, 96 p.